

Misjonsansvar og språkutdanning II

AV HELGE MÆHLUM

I vår første artikkel (NOTM 1973 nr. 2) forsøkte vi å karakterisere kort de språklige forhold som rår på de felt hvor Det Norske Misjons-selskap (NMS), Den Norske Santalmisjon (SM) og Norsk Luthersk Misjons-samband (NLM) arbeider. Allerede av det som der ble nevnt, går det fram at man med full rett må kunne tale om temmelig forskjellige språksituasjoner. Helt bortsett fra de ulikheter som ligger i de forskjellige stammespråkenes strukturer, møter det misjonen og misjonærene vidt forskjellige språklige situasjoner og problemer.

Før vi går løs på spørsmål omkring misjonenes språkstrategi, kan det være greit å nevne en del forhold som spiller inn og gjør at det ene felt oftest skiller seg markert fra et annet.

En klassifisering av «språksituasjoner» er ikke så lett. Som oftest spiller mange enkeltfenomener inn og kompliserer bildet. Vi nevner bare kort følgende:

a) *Tidsdimensjonen* har vel alltid spilt en rolle, men sannsynligvis er den blitt en større faktor i vår tid enn før: I mange land og stamme-områder varierer språksituasjonen sterkt fra tid til tid, etter hvert som forholdene forandrer seg på ulike livsområder for folkene. b) Selvsagt spiller *de geografiske forhold* en betydelig rolle: Innenfor ett og samme språkområde eller endog innenfor én og samme stamme veksler språkforholdene fra landsdel til landsdel, f.eks. når beboernes erversgrunnlag endrer seg eller handelssamkvemet blir et annet. c) Med vekslingene i *sosial status* fra et befolkningslag til et annet kan også de språklige forhold som møter misjonæren endre karakter. d) Også de enkelte språks sosiale og politiske status i statssamfunnet betyr uhyre mye. *Det språklige lovverk* kommer her inn. Svært ofte opereres det i lovene med ett eller flere «statsspråk» eller «offisielle språk». Men heller ikke på dette området er forholdene ensartede, selv om formuleringene i lovverket kan synes nokså like ofte. Et vedtatt statsspråk fungerer på ingen måte likt overfor de enkelte minoritetsgrupper, stammer og

sosiale grupper i folkefellesskapet innenfor statsgrensene. e) Av aller største betydning vil det være hvordan de enkelte innfødte språk er kommet med i *språk-kultivering*.

Vi vil nå gå over til en simplifisert karakterisering av språksituasjonene på de felt som var nevnt i den første artikkelen, idet vi forsøker å karakterisere de ulike former for «utfordring til aktuell språkstrategi» som melder seg for misjonen og misjonærene, ja selvsagt også for de unge kirker selv og deres ledere i en ny tid. Både når misjonærene og de innfødte ledere skal treffe sine avgjørelser om språkstrategiske skritt, er de i stor grad avhengige av et kompleks av historiske, kulturelle, politiske og lingvistiske forhold som kompliserer det hele sterkt.

SPRÅKSITUASJON OG SPRÅKSTRATEGI

Her vil vi forsøke en viss systematisk gruppering av språksituasjonene, idet vi forlater den rent geografiske gruppering av misjonsfeltene som vi brukte i den første artikkelen. Det er naturlig først å ta opp til vurdering det vi kunne våge å kalle

Den enkle og gjennomsluttede språksituasjon

Når vi her begynner med å nevne *Japan*, vil enhver straks forstå at den «enkelhet» vi opererer med i overskriften ikke må tolkes dit hen at «den språklige *utfordring*» misjonærene stilles overfor, skulle være enkel og grei! Det er nok sant at det japanske språket totalt sett er det vanskeligst tilgjengelige (skriftlig og muntlig) for en vesterlandsk misjonær. Samtidig er det også rett at Japan egentlig ikke byr på noe stort problem når det gjelder å finne fram til en rett og god språkstrategi. Hverken misjonærene eller de unge kirker behøver å bruke mange og lange (og gjentatte) konferansedager for å finne rett kurs. Språklige evner og stor tålmodighet hos den enkelte misjonær vil bety mest, – og selvsagt kvaliteten av de kurser som bys. Det siste er emne for et senere avsnitt i denne artikkelen.

Japan har bare ett offisielt språk. Vurderinger omkring en eventuell bruk av stammespråk faller her helt vekk. Store språklige minoriteter finnes det vel knapt, i hvert fall har de ikke vært aktuelle for vårt unge norske misjonsarbeid i landet.

Men siden japansk er et så uhyre vanskelig språk for de vesterlandske misjonærene, vil selvsagt en hel del viktige overveielser melde seg for dem: Sjansen for språklig isolasjon er stor, kanskje mest for misjonærenes hustruer og for dem som av forskjellige grunner kan ha måttet

avbryte språkstudiene på et altfor tidlig stadium. Det lange språkstudiet – 2 fulle år regnes for et fornuftig minimum – gjør at påkjenningene kan bli svært store og det mentale trykk på misjonæren stort både under og ikke minst like etter de to år. I norsk misjon i Japan har vi vært vitne til at misjonærkonferansene har ønsket å få heimestyrene med på en fiksering av de enkelte periodenes varighet, slik at innlæringen av språket mest mulig fremmes. Det har vært nevnt at forlengelsen av første periode til 6 år (2 års språkskole og 4 års «suksessiv perfektjonering») kunne være ønskelig, slik at en lang ferie i Norge ikke kommer på et for språkinnlæringen for tidlig tidspunkt. Korte opphold i Norge om sommeren etter 2 og 4 år skulle gjøre en slik lang første-periode mulig og god, er det sagt.¹⁸

Nesten like enkel og gjennomsiktlig som i Japan er språksituasjonen i Natal i Sør-Afrika. Et kompliserende moment her er det likevel at zulu-fiseringen til dels er blitt møtt med politisk skepsis og redsel for kulturell, politisk og språklig isolasjon.

Blant våre misjonsfelt er det likevel *Madagaskar* som vel må sies å nærme seg mest til Japan i ukompliserte, språklig og språkstrategisk sett. På denne øya er det ett offisielt, innfødt språk, og dette blir forstått over hele øya. Kostbar innlæring av språk- eller dialektvarianter kommer ikke på tale. Misjonærene kan uten språklig store vanskeligheter flyttes fra område til område innenfor det felt hvor NMS har virket i generasjoner. Akutt mangel på misjonærer ett sted fører ikke til at misjonærer i hast blir plassert på steder hvor de ikke har språklig skolering til å kunne virke, slik som det er kjent fra andre felter i norsk misjon.

Men også på Madagaskar rår forhold som likevel kompliserer bildet mer enn tilfelle er i Japan. Tidligere var øya fransk koloni, og dermed forstår vi at her har foregått brytninger omkring franskens stilling som offisielt språk (tidligere alene, senere sammen med gassisk). Våren 1972 opplevde øya nærmest et politisk opprør som i stor grad hang sammen med det franske språkets stilling i undervisningsvesenet. Det ser ut til at norske misjonærer har unngått å bli den angrepne part, da de tradisjonelt, og sammen med den innfødte lutherske kirke, har lagt

18 Det foregår både i NMS og NLM for tiden en revurdering av misjonærenes normale perioder på de forskjellige felt. Men det er interessant å legge merke til at flertallsvedtakene på de enkelte misjonærkonferanser går i temmelig forskjellig lei, til tross for at det i mange hovedsaker argumenteres ut fra de samme prinsipper. Dagens utdannelsessituasjon for misjonærbarna er av de faktorer som karakteristisk nok både letter og vanskeliggjør strategien her.

stor vekt på å benytte gassisk i størst mulig utstrekning, endog i den høyere utdanning.¹⁹

Vi har nå kort tatt for oss 3 land, hvor vi fant det felles trekk at misjonærene ikke behøver å reflektere på å lære seg noe stammespråk nr. 2 ved siden av det offisielle. Det offisielle, innfødte språk (japansk, zulusk, gassisk) står uomtvistelig «fast». Spørsmål omkring europeiske hjelpespråk har vi her ikke nevnt, da vi kommer tilbake til den saken i et senere avsnitt.

Språksituasjonen er komplisert av store dialektforskjeller

Inntil for kort tid siden har norske misjonærer på Taiwan (Formosa) ikke behøvd å brytes med for store språkstrategiske problemer. På grunn av at den politiske ledelse lå i hendene på flyktninger fra det kinesiske fastlandet, var rikskinesisk (mandarin) språket misjonærene måtte lære for å nå lengst. Men etter hvert som f.eks. NLM's arbeid er blitt utvidet til den nord-østlige delen av øya (hvor det bor Taiwan-kinesere; se artikkel 1) melder spørsmålet seg om den enkelte misjonær skal ofre seg for mandarin *eller* for taiwan-kinesisk under sitt 2-årige språkstudium.

Så vidt jeg kan bedømme, har norsk luthersk misjon tradisjonelt fulgt en nokså forsiktig linje når det gjelder det sakskomplekset som melder seg her: vanligvis var det lite av *språklig spesialisering* med det for øye at misjonæren skulle få sin framtidstjeneste innenfor ett bestemt språkområde og ikke på de tilgrensende områder med andre stammespråk eller andre dialekter.²⁰ Det er mulig at mannskapsmangelen her ofte har virket inn: man våget ikke å øremerke misjonærene for bestemte dialektområder eller stammespråksområder, da dermed bevegeligheten i misjonærstaben kunne bli faretruende minsket. En misjonær blir mindre anvendbar, dersom han kjøres inn på en spesialkurs fra begynnelsen av sitt språkstudium. Ofte har man vel opplevet også det at misjonærer som faktisk tok en egen kurs språklig, gjerne etter godkjennelse av misjonærkonferanse og heime-

19 Så sent som april d.å. har vi gjennom misjonssekretær T. Torbjørnsen fått nye informasjoner om den endrede situasjon på Madagaskar og det denne krever av omstilling for norsk misjon og innfødt luthersk kirke. (Vi viser til intervju i dagsavisene og til Norsk Misjonstidende.)

20 Så vidt jeg har kunnet bedømme sakene etter samtaler med misjonærene, er det i India og Øst-Pakistan (Bangladesh) og i Kamerun at det mest har vært gjennomført differensiert språkutdanning.

styre, måtte tre inn på et helt *annet* språkområde under en vakanse og dermed kom opp i store vansker i arbeidet.

Det synes likevel å være en del områder hvor våre tre lutherske misjonsselskaper drives i retning av en omvurdering av strategien her. På Taiwan vil selvsagt mye også avhenge av den politiske utvikling. Neppe spår man feil om man hevder at øya etter hvert vil oppleve noe av en indre kulturkamp, hvor prestisjen til det taiwanesiske språkidiom vil øke sammen med en oppvurdering også av andre arvestykker hos den flertallsbefolkning som rådde på øya i generasjoner før flyktningene kom over da Mao seiret på fastlandet. Sannsynligvis vil *språklig spesialisering* bli mer og mer aktuell for misjonærene på Taiwan i de nærmeste år.

Liknende behov for mer differensiert språkutdanning har lenge vært aktuelle innen Santalmisjonens arbeid i Østen. Vi kan her minne om at *boroene* nå har fått sitt Nytestamente ved bl.a. norsk misjonærinnsats (s.o. under India). Misjonærekteparet Løvaas i Bangladesh byr oss et godt eksempel på en bestemt løsning i denne lei: etterat de har skaffet seg brukbare kunnskaper i det offisielle språket *bengali*, har de gått over til å vie seg spesielt til *khasienes* stammespråk, for bedre å kunne utføre hjelpearbeid blant dem i de kaotiske forhold som har rådd i den nye staten. Vi har nevnt dette her, selv om det egentlig ikke lenger bare dreier seg om «dialektforskjeller», slik som overskriften antyder.

Språksituasjonen er komplisert av at ett bestemt innfødt språk har en sterk monopolstilling, sikret ved lovverk og dekrét

NLM arbeider i *Tanzania*, slik som vist i artikkel 1, vesentlig blant to stammer: mbulu-stammen og mangati-stammen. Disse har språk som innbyrdes er vidt forskjellige. I tillegg til disse to finnes det på Mbulu-høylandet bantu-negre og buskmenn.²¹ Tanzanias offisielle språk er swahili. Meget politisk bevisst søkes dette blandingspråket gjort til det opplagte språklige medium for den nye statens innbyggere, tross religiøse, rasemessige og andre ulikheter. I hvilken grad de sentrale myndigheter vil se med blide øyne på språklig opplæring i f.eks. *iraqw* (mbulu-stammens språk), på lesekampanjer og litteratur-spredning,

21 Jeg kan her nå vise til den nyutkomne boka av misjonæren Mathias Mjøllhus: «MANGATI Tanzanias krigerske nomader», Oslo 1972. Se s. 11 f om de forskjellige stammene innenfor NLM's felt.

er det ikke så godt å forutse. Heller ikke stammens egne vil vurdere «den riktige språklige strategi» likt. En *via media* er det å lansere programmet «Lær swahili gjennom ditt morsmål (iraqw)». Det kunne da tenkes at den velkjente formelen ville slå igjennom og vise sin sannhet også innenfor denne stammen: «Fremmede språk lærer de innfødte sikrest samtidig med at de lærer å lese sitt eget morsmål». Hos dem som allerede har lært lesningens kunst på det offisielle swahili, oppstår sannsynligvis lett en slags psykologisk binding til dette opplæringsmålet, slik at de automatisk stiller seg skeptisk til tjenligheten av å *gå veien om* stammens eget språk. Men det er neppe noen grunn til å tro at forholdene her skulle være noe unntak fra regelen om at veien til leseferdighet bør gå om morsmålet, så sant det fins *mulighet* til det. Dette siste er ikke uten videre så lett å besvare med ja eller nei. Mye vil her avhenge av hvilke hjelpemidler som kan skaffes til veie for leseopplæringen, og hvilken hjelpelitteratur som deretter står til disposisjon når ferdighetene skal økes og språket innøves og odles.²²

På det aktuelle stammeområde som her er i fokus (iraqw-stammen med ca. 200 000 medlemmer, et kushittisk folk som opprinnelig kom fra Etiopias høglend)²³ har til nå bare en enslig misjonær vært «avsatt» til konsentrasjon om læring av språket, oversettelse av Det nye testamentet og utarbeidelse av språklige hjelpemiddel. Det er klart at det er en ganske omfattende og innsiktsfull innsats som skal til, om det under dagens forhold i Tanzania skal lykkes å lære denne stammen både å lese og forstå sitt morsmål og dessuten skolerers brukbart, helst endog godt, i den nye statens offisielle swahili. En helt avgjørende sak vil det selvsagt være om det lykkes den norske misjonæren (Frøydis Nordbustad) å få knyttet til seg innfødte med nok skolering til å makte organisering og gjennomføring av alt det arbeid som er forutsetningen for et godt, og framfor alt varig resultat.

Under denne samme overskriften vil det vel være riktig å plassere også vurderingene omkring språksituasjon og språkstrategi i *Etiopia*.

22 Idet denne artikkelen går i trykken, får vi i hendene en del trykksaker som viser at det litterære arbeidet skrider godt fram når det gjelder iraqw. Det siste er at den lutherske mbulu-synodens lille meldingsblad på swahili vil begynne å komme ut igjen, og at det der vil finnes småporsjoner også av stoff på kimbulu. Videre er det nå gitt ut en grei og hendig orientering (på swahili!) om mbulu-(iraqw-)språkets lydsystem og skriftegnene i det godtatte alfabet som brukes i NT-oversettelsen.

23 Se boka som er nevnt i note 21 og orienteringen ved Johs. Sandve i det verket som ble nevnt under Tanzania i artikkel 1.

Den egentlige grunnregelen er at alle utenlandske misjonærer har plikt til å lære seg det offisielle *amharisk* skikkelig. Vi kan her vise til det «Decree No. 3 of 1944», hvor vi blant «regulations concerning missionary activities in Our Empire» også har følgende Reg. 13: «The general language of instruction throughout Ethiopia shall be the Amharic Language, which language all missionaries will be expected to learn.»

Når det gjelder stammespråk, som måtte bli aktuelle, informeres vi i Reg. 14: «In Open Areas (et uttrykk som er definert = «those areas of Ethiopia in which the inhabitants are predominantly non-Christians») Missionaries *may use orally local languages in the early stage of missionary work, until* such time as pupils and missionaries in Open Areas shall have a working knowledge of the Amharic language. The local languages may be used in the course of ordinary contacts with the local population.»²⁴

Før disse dekreter trådte i funksjon, hadde jo evangelisk misjon hatt atskillig misjonsarbeid i gang, slik at enkelte av språkene utenom amharisk hadde blitt litteratur-språk og hadde oppnådd å kunne hevde seg. Situasjonen akkurat nå er visstnok den at galla-bibelen tillates solgt og omsatt uten fare for repressalier. Det skal visstnok også være trykt et par saker med parallelltekster galla-amharisk. Det gis galla-kurser ved den internasjonale språkskolen i Addis Abeba. NMS sine misjonærer får et 4 måneders språkkurs i gallinya, hvorefter de straks drar til feltene i nord-vest i Wollega-provinsen. Nettopp i denne provinsen har galla-språket en gammel lovlightens hevd over seg, da forskjellige galla-stammer er sterkt representert.

På NLM's felt i Sør-Etiopia vil galla-kunnskaper kunne komme godt med på visse steder, men ellers er det forskjellige av Sidamo-språkene som er mest aktuelle, og her rår stor mangel på egnet litteratur og hjelpemidler. Katolske misjonærer har visstnok i større grad enn de evangeliske maktet å lære både amharisk brukbart og dessuten sidamo-språk for bruk blant stammene. Her dukker det opp mange vanskelige spørsmål språkstrategisk for norsk Sør-Etiopia-misjon. Til nå må en vel si at den rike vekst i menighetsdannelsen har gjort mangelsmangelen sterkt følbart. Det har rett og slett ikke vært mulig å tilby misjonærene en toårig utdannelse i amharisk og heller ikke i noen

24 Se J. S. Trimmingham: *The Christian Church and Missions in Ethiopia (including Eritrea and the Somalilands)*, London 1950, s. 68–71.

særlig grad å gi tilleggsutdannelse i galla eller andre stammespråk.²⁵

Nærmere enkeltheter vil vi ta opp under avsnittet om hvordan misjonen har forsøkt å løse språkutdanningens problemer best mulig på de forskjellige felt.

Den absolutt kompliserte språksituasjon: Kamerun

Vi har tidligere forsøkt å gi et forenklet riss av stamme- og språksituasjonen i Kamerun. Fra 1925 ble NMS's arbeid på dette felt suksessivt utvidet. Problemene omkring den rette og tjenligste språkstrategi har økt etter hvert som nye stammer kom inn i bildet og opplæring og litteraturarbeid skulle føres over i fastere former. Det har ofte vist seg at tidligere lagt kurs ved nærmere analysering, i lys av innhentede erfaringer, måtte revideres. I tillegg kom selvsagt dette at *forholdene* også forandret seg, politiske begivenheter spilte inn og undervisningsvesenet skiftet karakter delvis.

Vi ønsker å demonstrere noe nærmere det som har hendt på det språkstrategiske felt i vår misjon i Kamerun, da dette stykke misjonshistorie i sannhet kaster et klart lys over hvilke omfattende problemer misjonærene og deres heimestyre står overfor.

Vi gjør bruk av «Referat fra misjonærkonferansen april-mai 1960».²⁶ Daværende tilsynsmann Endresen hadde en lengre innledning, der han tok utgangspunkt i følgende vedtak på konferansen 1930: «Man velger *fulani* som hovedspråk for den nordlige delen av vårt felt og *bulu* for den sørlige». Videre viste han til den fornyede diskusjon i 1936 og vedtaket som da ble gjort: «*Mbum* gjennomføres som hovedspråk for hele vår mark. På steder hvor dette ikke lar seg gjennomføre uten skade for misjonens framgang, velger man *fulani* eller *babute* som hjelpespråk.»

Disse to divergerende konferansevedtak, som Endresen viser til, klargjør godt den vanskelige situasjon. Endresen fortsetter med å si: «Det viste seg at *mbum* var brukelig nesten overalt i våre daværende

25 Hva som egentlig er lovlige forordninger og hva som bare er departemental praksis knyttet til visse innflytelsesrike personer, er ikke så enkelt å avgjøre i dagens Etiopia. Forholdene synes også å veksle en god del fra provins til provins, selv om det dreier seg om de samme stammespråk. Det eneste som uomtvistelig står fast, er vel at det ikke er forbudt å trykke på *tigrinja*, men en slik liberalitet har ingen praktisk betydning for dagens lutherske misjonsarbeid gjennom NLM og NMS.

26 Konferansereferatene ble velvillig stilt til disposisjon for meg gjennom generalsekretær M. Valen-Sendstad i Stavanger. Se ellers note 4.

distrikter Ngoundére, Tibati og Yoko. Det var bare i strøket sør for Yoko stasjon det var få som forstod det, så en der måtte bruke *babute* som hjelpespråk. Men nå må situasjonen tydelig nok omvurderes. Jeg tror at hvis vi hadde hatt mer litteratur den gang, ville språksituasjonen ha vært en annen enn den er i dag. Det varte altfor lenge før vi fikk mer mbum-litteratur. Krigen kom, Lukas-evangeliet ble utsolgt (H. M.: d.e. misjonsprest Johs. Thrana's oversettelse, trykt 1935) og ikke trykt oppigjen, da det skulle revideres –. I 1955 fikk vi evangeliene på mbum i pent utstyr og med store typer, trykt av Det Norske Bibelselskap. Boken ble mottatt med begeistring, – (men) salget dabbet av, og for tiden er det få som kjøper den.»

Endresens resymé gir et typisk eksempel på at situasjonen i et område med mange stammer og med mye bruk av ikke-morsmål i misjonsarbeidet kan utvikle seg annerledes enn tenkt. Han reflekterer videre over grunnene til dette:

«1. Det er for få av våre folk som har lært å lese mbum.» (H. M.: trolig tenker Endresen her både på de kristne som har mbum som *morsmål* og på dem som har dette som *hjelpespråk*).

«2. ABD(!)-en kom for sent og det er få som kjøper den.» Som rådebot på dette foreslår Endresen: «Det må settes i gang aksjon for å få denne boken (= evangeliene på mbum) ut blant folk, så de kan lære å lese og dra nytte av N.T. på mbum, som snart kommer.» (Det var under fullføring den gang, i 1960. H. M.)

«3. *Mbum* begynner å tape terreng. *Duruene* brukte tidligere mbum, men går nå mer og mer over til *duru*.²⁷ Masse *gbaya-er* flytter inn, og de vil ha sitt eget språk.» Videre: «I den siste tiden er det kommet mange innflyttere av forskjellige stammer fra det som nå heter République Central-Africaine». Det vises til at *noen* av dem har et språk som er *beslektet* med mbum, og disse kan gå i katekumen-klasser hvor mbum benyttes. Men for de fleste er *sango* det naturligste uttrykksmiddel (sml. swahili i Tanzania).

Til ytterligere anskueliggjøring av den innviklede situasjon viser Endresen til at man nå (1960) i Ngoundére er blitt nødt til å gå over til også å bruke *gbaya* og *sango* i menighetsarbeidet og spesielt i gudstjenestelivet.

27 Det var blant *duruene* L. Lode senere tok opp et spesielt arbeid. Det foregår nå et revisjonsarbeid for N. T. når det gjelder denne stammens språk. Etter frigjøringen 1960 ble stammens medlemmer (ca. 30 000) mer selvbevisste og ønsket ikke lenger å ha *mbum* som et språklig opplæringsmedium.

Endresen skisserer også andre trekk ved utviklingen fram til 1960, som tvinger misjonen til å bryte med konferansevedtaket fra 1936 (nemlig om bare ett hovedspråk: mbum): det blir nødvendig for *innflytterne* å lære seg *fulani* for å klare seg. Dessuten brukes *fulani*, sier han, stadig mer blant de fastboende Sudan-folkene *ved siden av* deres eget stammespråk. Ikke minst gjelder dette nye områder som misjonsarbeidet er blitt utvidet til.

Her ser vi tydelig at intensivering av arbeidet i Kamerun (som fulgte etter misjonssekretær Skauges inspeksjonstur i 1950) og den bedre bemanning på feltet førte til nye språkstrategiske problemer som måtte løses.²⁸

Den *konklusjon* tilsynsmann Endresen kunne trekke av det materialet han la fram for misjonærkonferansen våren 1960, var:

«Den endrede situasjon gjør at vi er nødt til, mer enn før, å bruke *fulani* i forkynnelse og undervisning. Det er bra at elevene ved bibelskolen nå får undervisning i *fulani*, så de kan settes i arbeid i de distrikter hvor en må bruke dette språket.

Men vi må ha flere misjonærer som kan fulani

Konferansen 1960 gjorde vedtak om at «*fulani* blir likestilt med *mbum* som kirkespråk». Og vi merker oss tillegget: «Konferansen avgjør til enhver tid hvilke misjonærer som skal lære *mbum* eller *fulani*.»²⁹

Tredje punkt i konferansevedtaket etter Endresens innledning lyder: «Konferansen oppfordrer misjonærene til å lære lokale språk: *duru*, *tikar*, *babute*». I referatet er følgende tillegg symptomatisk for de vanskelige forhold: «Det ble en del diskusjon om ikke *sanga* (*sango*) skulle tas med, da det er så mange som taler det i Ngoundéré, men det ble ikke satt fram noe forslag.» Videre i referatet: «Det ble uttalt, at slik språksituasjonen er idag, må vi få trykt opp deler av Bibelen på de lokale språk. Det er mulig at fransk en gang i fremtiden blir det offisielle språk, men vi må arbeide ut fra den situasjon vi har i dag.»³⁰

28 Om J. Skauges besøk kan man lese i Fakta om NMS, s. 96.

29 Sml. vedtaket på misjonærkonferansen 1967, sak 5, angående «Misjonærenes plassering og språkstudium», innledet av misjonær Fagerli: «Vedtaket: At det ved plassering tas hensyn til det språk vedkommende har lært». Det er i dette vedtaket særlig stammespråkene *duru* og *tikar* som er i fokus (henholdsvis 30 000 og 15 000 medlemmer).

30 Dette ble altså uttrykt slik like før frigjøringen i 1960. Med fransk som mulig «offisielt språk» i framtida en gang, må det menes «det allment brukte språk». I Fakta om NMS slås det på s. 86 fast at «fransk er riksspråk».

I konferanseprotokollen finnes også interessante gjenspeilinger av språkstrategiske diskusjoner omkring litteraturarbeidet, lesekampanjer osv. Vi må stoppe her. De gjentatte drøftelser blant misjonærene i Kamerun: 1930, 1936, 1960, 1962 (spørsmål om radioarbeidet), 1964 (alfabetiseringskampanje på *fulani* og spørsmål om oversettelse av evangeliene til *tikar*), 1965 (spørsmål om *katekisme* og *bibelsoge* på mbum) og 1967 (vedtaket om at det ved plassering skal tas hensyn til det språk vedkommende misjonær har lært; se note 29) – gir oss gode innblikk i hvilken betydelig rolle språkstrategien spiller i misjonsarbeidet. Her finnes berøringspunkter med forholdene også på de fleste øvrige av de felt vi har behandlet. Særlig lærerikt er det å se tre bestemte saker, som vårt materiale fra Kamerun har aktualisert:

1. I dagens forhold behøves det en stadig *fornyset gjennomprøving* av den språk- og litteratur-strategi som hittil er blitt fulgt. Situasjonen endrer seg ofte raskt.

2. Det er viktig at mannskapsstyrken på ethvert felt er så jevn og tilstrekkelig at misjonærer *med frimodighet* kan samle seg om å lære stammespråket og vite at de vil få arbeide i den stammen over flere perioder, uten å bli offer for akutte omplasseringer som bryter ned effektiviteten. Dette spørsmålet må nevnes nedenfor igjen under rekrutterings-overveielser.

3. Misjonshistorien viser mange eksempler på at innsatsen innenfor en bestemt stamme ofte skjedde på et for smalt felt. Det trenges god koordinering av flere «innsatser»: misjonskandidatene øremerkes i god tid allerede i heimlandet, de får konsentrere seg tilstrekkelig om stammespråket (eventuelt må eksperter tilkalles for å nå fram til fonetisk riktige alfabeter, eller misjonæren må få lingvistisk skolering til slikt arbeid), viktige bibeltekster må oversettes, men samtidig må det være klart gjennomtenkte planer for *videre* litteraturarbeid og fremforalt lesekampanjer på vedkommende språk.^{30a} Det er også viktig at spørsmål i forbindelse med «stamme-misjonærenes» opphold i heimlandet gjennomtenkes.

Vi tror gjennomgåelsen har vist at misjonens (event. de unge kirkers) språklige strategi favner over et vidt spektrum av viktige saker som må fullføres: a) riktig vurdering av de språklige *forhold* og den språklige *utvikling* på vedkommende felt. Forholdet offisielt språk/minoritetsspråk må vurderes, ofte også forholdet mellom undervisningsspråket på lavere nivå i skoleverket og det språk som de kristne må «gå over til» på høyere nivå (ikke-morsmål, event. ikke-riksspråk);

30a Se intervju med misjonær Torunn Lunde i Norsk Misjonstidende nr. 19, 1973.

b) riktig opplegg av misjonær-disponeringen og dermed av deres valg av «første-prioritets-språk»; c) planlegging av mannskapsrekrutteringen (samarbeid uteledelse/heimeledelse) på lang sikt, slik at den riktige språklige strategi kan *oppretholdes*.

SPRÅKUTDANNINGEN I NORSK MISJON

Her er det igjen nødvendig å se på forholdene fra land til land. I hovedsak dreier det seg om bearbeidelse av materiale som er samlet inn ved intervjuer med aktuelle misjonærer. I de fleste tilfelle går det fram at den språklige utdanningspolitikk som har vært fulgt av heimestyre og utestyre i ikke liten grad har endret karakter med tida. – De misjonærer som har hjulpet meg, er nevnt under vedkommende misjonsmark i avsnittene 1 og 2. Kanskje har det ikke vært mulig for meg å unngå en del omtrentligheter og små unøyaktigheter. Den utdanning én misjonær kjenner til og regner for å ha vært den normale i vedkommende tid, kan for andre misjonærer ha artet seg noe annerledes.

Zulusk

Tidligere skjedde opplæringen i zulu-språket ved at den nye misjonæren bodde et års tid på stasjonen hos en eldre misjonær, som igjen hadde innfødte med seg. Selvsagt opplevde «studenten» på denne vis mange avbrudd i sin utdanning. Like etter siste verdenskrig fikk en kontingent misjonærer sin språklige utdanning ved University of Natal, Durban, hos den kjente professor *Malcolm*. Sammen med innfødte dosenter la han opp et lingvistisk utmerket kursus. Men i denne storbyen ble det heller mindre høve for studenten på begynnerstadiet til å øve seg muntlig enn det hadde vært på stasjonene. Etter kirkesammenslutningen i 1960 har de sammensluttede misjoner fått sin *språkskole* på Elandskraal. Der går da både amerikanske, tyske, svenske og norske språkstudenter. Miljøet blir slik selvsagt mye rikere og mulighetene for gode lærere og godt språklig utstyr stiger tilsvarende.

Gassisk

Misjonærene måtte før selv ordne sitt språkstudium når de kom ut. Senere ble kursene mer planmessige, og med både norsk og innfødt

lærer. Først har man et kursus på 8–10 måneder, så går man ut i feltet, og tar første eksamen etter et slikt arbeidsår. Etter enda ett år i arbeidet tas annen eksamen. Her differensieres det betraktelig: «ordets forkynnere» skal bl.a. skrive og holde en gassisk preken, andre kategorier misjonærer har annet høvelig pensum. I aller nyeste tid er det blitt utarbeidet svært detaljerte og nøye gjennomtenkte studieplaner for undervisningen. Alt er samlet i en hendig ringperm. Et eksempel til etterfølgelse! Dette språkkurset holdes i Antsirabé.

Kinesisk

Undervisningen i kinesisk inne på feltene i Kina skjedde tidligere omtrent slik som det ovenfor er sagt om opplæringen i zulu-språket. Etter hvert ble det bedre orden på språkskolene, f.eks. i Peking. Men mange av misjonærene opplevde det som en god ordning å ha spesiell hjelp av en eldre norsk misjonær det første halve året av undervisningen.

Grunnregelen er vel nå den samme i Hong Kong og på Taiwan som den også tidligere var i Kina: 2 år var avsatt til studiet av kinesisk (mandarin). Første året bruktes en elementær lærebok og f.eks. mindre bøker beregnet på folkeskolen. Man leste også noe i Bibelen. Det andre året øket vanskelighetsgraden etter hvert. Man måtte lære mer om tegnene, lære å skrive en del. Mens kurset foregikk på stasjonen inne på feltet, var vedkommende misjonær en del med i arbeidet, men han slapp å være ansvarshavende på stasjonen. Det første halve året (s.o.) ble språkstudentene gjerne holdt sammen på en sentral plass, deretter ble de spredt og fikk helst en eldre misjonær og en innfødt lærer (sekretær) ved stasjonen til hjelp. Også evangelister og tolker ble brukt i opplæringsarbeidet. Misjonærkonferansen oppnevnte gjerne en ansvarshavende for all språkutdanningen og en sensor. Hospitalsarbeidere fikk mindre undervisning.

Arbeidet trengte selvsagt språklige *spesialister*. Øvelse ute i feltet viste gjerne hvilke av misjonærene som hadde anlegg for å gå videre. *Skolearbeidet* krevde særlige ferdigheter, som rimelig er.

Detaljer om språkkursene i Hong Kong og på Taiwan i dag har jeg ikke muligheter til å gå nærmere inn på. Sikkert er det at kinesiskstudiet krever sin mann og etterlater en indre følt forpliktelse til å arbeide trutt videre i årevis, – om mulig!

Japansk

For oss norske er det Kobe Language School som har vært den aktuelle. Undervisningen er bygd opp etter *Naganuma*-systemet. Hovedvekten legges her på å tale det japanske dagligspråk. Innføringen i bibel-språket, som vel *alle* misjonærer i Japan vil behøve brukbar innsikt i, har vært forsømt i dette systemet. Kurset varer 2 år, og det er visst ingen som føler han går arbeidsledig! Det ser ut til at misjonene har vært på vakt mot faren for at den enkelte misjonær, på grunn av mangelsmangel, skal få denne studietida vesentlig forkortet. Men for hustruer med barn kan effektiviteten ofte bli noe illusorisk.

Klagen over at *Naganuma*-systemet (s.o.) lett har ført til språklig hjelpeløshet i *forkynnelsen*, hadde nok sitt å si for oppkomsten av en ny språkskole ikke langt fra Kobe. Her bygger man på et kursus utarbeidet ved Yale University i USA. Ganske mange misjonærer har gått over til den nye skolen etter hvert.

Spørsmålet om språklig skolering i japansk *før utreisen* har tradisjonelt vært besvart med: «nei, det lønner seg ikke!» Det samme er sagt mer eller mindre kategorisk om andre språk også. Men det fortelles om en norsk misjonær som kom ut fra studier i London og allerede på flyplassen i Japan kunne uttrykke seg på japansk. Iherdig arbeid under kyndig rettleiding kan i mange tilfelle gi gode resultater.

Både når det gjelder kinesisk og japansk kan det være grunn til å minne om at Universitetet i Oslo nå en del år har hatt eget professorat i Østens språk. Noen vil vel mene at en undervisning i Oslo først for alvor kommer på tale under heimeoppholdet etter 1. eller 2. periode på feltet. Selv må jeg si at jeg har en mistanke om at de forsøk som i Norge er gjort på konkret språklig skolering *før utreisen* ikke har vært solid nok utarbeidet, og at eventuelt magre resultater ikke for fort burde få oss til å tro at språkglade norske ungdommer ikke *kan* skolerer solid heime (eller i Hamburg, London eller Paris) før utreise.

Mbum og fulani (i Kamerun)

Slik som situasjonen etterhvert utviklet seg på feltet i Kamerun (s.o.) er det i hvert fall blitt nødvendig med språkkurser i både *mbum* og *fulani*. Kursene har gjerne vart 6 mnd. for fulani, og tannlege Budal ledet dem i sin fritid. Fulani øker sin betydning. Det er bare én stamme som har dette som sitt morsmål, de er herrefolk i Nord-Kamerun og lever av fedrift og er nesten 100 % muhammedanere. Derimot blir språket *forstått* av noe sånt som 7 millioner, delvis av stammer også

i Nigeria. Også mbum-folket er et herrefolk, og deres språk blir forstått av flere stammer. Det som her er sagt må føre til at språkundervisningen får en noe annen karakter enn på andre felt. Sannsynlig er det ikke lett å skaffe habile lærere. En heimeværende misjonær i Norge er nå avsett til språk- og litteraturarbeid på *fulani*, og dette kan få mye å bety for utviklingen også i språkutdanningen. (Se anm. 30a.)

Flere andre språk på feltet i Kamerun vil kreve et studium som må overlates noe mer til vedkommende misjonær(er), da det neppe vil komme på tale å arrangere ordinære kurser: *duru*, *tikar*, *kutin*, *babúte* og flere.

Amharinya, gallinya og sidaminya (i Etiopia)

Under pionertiden i begynnelsen av 1950-årene fikk ikke NLM sine misjonærer høve til den språkutdanning som kunne ha vært aktuell for arbeidet på de ulike plasser. Nå tilbyr misjonen vanligvis et ettårig kurs i amharisk. Et videre samarbeid om nybygd språkskole i eller ved Addis Abeba fant man vanskelig av økonomiske grunner. Derfor har NLM helt *til nå* drevet egen språkskole i Irgalem (Yirga Alem), altså innenfor sitt eget felt. Misjonærene Marie Frydenlund og Kristine Svensen har sammen utarbeidet egen lærebok og brukt mye av sin kraft ved skolen. Vanligvis har ettårige kurser begynt to ganger hvert år.

Misjonær Johs. Sandve skriver: «I det praktiske liv har våre folk hittil konsentrert seg om amharisk. Vi har gjort det slik av den grunn at ein misjonær vanskeleg kan ta seg fram mellom folk utan kjennskap til dette språket. På den andre sida er det kjent nok at amharisk er lite aktuelt mellom det store fleirtalet av våre kristne ute i menighetene. Dei katolske misjonærene som er komne til Sidamo i det siste, konsentrerer seg om sidaminja. Men eg trur ikkje vi kjem utanom å gi alle våre misjonærar ei innføring i amharisk i fyrstninga. Folk som skal ha mykje med stammefolka å gjera, burde også ha lært ein del av sidaminja eller gallinja. Men dette er meir ynskjetenking enn nøktern vurdering av kva som kan bli mogeleg.»³¹

Et bevis på at det ettårige kurset er altfor snaut når det gjelder det vanskelige amhariske språket, får vi i det forholdet, som også Johs. Sandve peker på: «Vi ser at misjonærene brukar tolk frå engelsk når dei står fram og talar på stasjonane. Nokre fåe vil ha frimod til å bruka den amharisken dei kan når dei ferdast mellom stammefolka, som

31 Meddelt av Johs. Sandve i brev datert 6. april 1973.

sjølve ikkje kjenner det offisielle språket. Skal vi sjå på kva dei fleste misjonærane ville ha bruk for, måtte minimum to års språkklesing vera nødvendig. Og enno ville mange ikkje kunna greia det skikkeleg. Dertil er amharisk for vanskeleg.»

Men, som en forstår: mannskapsmangelen og den raske veksten i arbeidet har «konkurrert ut» det toårige språkkurset til nå. Det er vel sannsynlig at en noe mer differensiert språkutdanning vil melde seg. Sandve minner om at de som skal undervise f.eks. ved forstanderskolen og bibelskolen i Awasa, «må ha meir amharisk enn det dei kan få i løpet av eit skuleår», og legg til: «På dette tidspunktet har vi ikkje noka organisert språkklesing som kan hjelpa dei vidare. Men den saka kunne sikkert organiserast med etiopisk hjelp.»

Det er nå gjort vedtak om at NLM sine misjonærer skal få sin språklige utdanning ved språkskolen i Addis Abeba, The Cooperative Language Institute. Her tilbys også 4-månedlige språkkurs i gallinja, og det er vel da sannsynlig at en del misjonærer vil få med seg dette kurset før de begynner arbeid på plasser hvor gallaene er i flertall blant befolkningen. Umulig er det vel ikke at det også kunne komme i gang visse kurser i ett eller flere av Sidamo-språkene. Mye vil kanskje her avhenge både av den generelle politiske utvikling i landet og av departementenes stilling til bruken av og undervisning på stammespråkene. NMS-misjonærene får f.o.fr. galla-kurset.³²

Kiswahili og kimbulu (i Tanzania)

Misjonærene har inntil for kort tid siden fått sin undervisning i Tanzanias riksspråk swahili i Kenyas hovedstad Nairobi. Skolen der eies av Church Missionary Society. Et kort kurs på 3 måneder har vist seg å være så noenlunde tilstrekkelig. NLM har pleid å ha sine misjonærer der i 4 måneder. CMS gir forøvrig sine egne misjonærer en grundigere utdanning i språket: etter det første kurset og ett år på feltet kommer de tilbake til skolen for et nytt 4 ukers kurs og ny eksamen. Når kurset er gjort så kort, henger det sammen med at misjonærene også i løpet av det første året på feltet får kontinuerlig undervisning.

32 Sml. Fakta om NMS, hvor Aud Skagestad skriver: «Det er grobunn for språkstrid i Etiopia, (det) forteller det faktum at det ikke er tillatt å trykke noe som helst på gallaenes eget språk» (s. 110). Tilsynsmann M. Magerøy melder i brev datert 9. april 1973: «Tigrinja har full hevd i nord. Eit par skrifter har kome ut på amharisk og galla i det siste. Galla-bibelen kan no trygt forhandlast, ope og fritt som amharisk-bibelen. Det finst altså nokre få lysglimt; men dei er fåe.»

Nå har den lutherske kirken i Tanzania begynt sin egen språkskole i Moshi, altså innenfor landets egne grenser. Dette er et nytt tiltak, og det hele er inne i begynnelsesfasen.

Vi har foran i artiklene vært borti stammespråket *iraqw*, eller *kimbulu*, som betegnelsen lyder på det offisielle språk. Egentlige kurser har ikke vært holdt i dette språket til nå, og det er, som allerede nevnt, stort sett bare oversetter-misjonæren Frøydis Nordbustad som har ofret seg for et virkelig studium av stammens språk. Det ville nok ha vært en stor fordel for det evangeliske arbeid innenfor *mbulu*-stammens område, dersom flere misjonærer kunne ha behersket språket, ikke minst i kvinnearbeidet. En klart gjennomtenkt og dristig utført språkstrategi er blitt hemmet av flere faktorer. Kanskje kunne det for flere være en løsning å lære swahili ved Universitetet i Oslo under utdannelsen i Norge, slik at begynnertida i Tanzania kunne vært brukt *i større grad* på læringen av *iraqw*. I alle tilfelle er det av største betydning at oversetterarbeidet med NT skrider fram og at tolkene og de innfødte predikanter får et sikrere utgangspunkt når evangeliet skal forklares for stammen på deres eget språk.³³

Bengali (i Bangladesh)

Den undervisning misjonærene har fått i *santali*, har jeg ikke tatt opp her. Det har visstnok rådet omtrent samme forhold i utdannelsen som den vi fant for zulusk og gassisk i tidligere tider. I den nye staten Bangladesh er *bengali* det viktigste språket. Vi bør merke oss at det allerede lenge har vært en del av Den Norske Santalmisjons misjonærer som har ofret seg for studiet av bengali. Språket tales eller forstås av ca. 50 millioner mennesker.

Undervisningen i bengali har gjerne skjedd ved både innfødte og hvite lærere. Kursene ble holdt i Darjeeling og varte 3 måneder. Etter dette holdes «junior-eksamen». Så fortsetter kandidatene læringen blant de innfødte nede på slettelandet, delvis med noe lærerhjelp. Etter et 9 måneders arbeid skal man så kunne så pass mye at man greier å holde en andakt på språket. Da følger «senior-eksamen». Misjonærer sier at man må regne med et par år før man kan bruke bengali skikkelig både i tale og skrift.

33 Sml. om swahili-språkets historie, struktur, litteratur og stilling innenfor flere stater i Øst-Afrika: W. Whitley: *Swahili – The Rise of a National Language*, London 1969.

Undervisningen skjer på engelsk, det samme gjelder eksamen. I studium og praktisk arbeid føles det som en betydelig vanske at språket finnes i to nokså forskjellige former: 1. det litterære språk, f.eks. bibeloversettelsen; 2. talespråket. Ved Nobelprisvinneren Tagores universitet i Bishwa-Bharati er en modernisert utgave av det litterære språk tatt i bruk.³⁴

Det er klart at misjonsarbeidet i *India* vanskeliggjøres ved det faktum at misjonærene i svært mange tilfelle burde beherske 3 språk (utenom engelsk): 1. Riksspråket er ment å bli *hindi*, det er bare nødvendvungent at engelsk må tollereres fortsatt f.eks. i Nasjonalforsamlingen. 2. Hver delstat har sitt offisielle språk, og så kommer 3. det språk vedkommende stamme har (eksempler: santali, boro, khasi osv.).

Spansk (i Ecuador)

Dette språket kunne i og for seg ha vært tatt opp her, da det ikke egentlig har funksjon som «europesk hjelpespråk» for misjonærene. Santalmisjonen har sendt ut til Ecuador. Spansk er staten Ecuadors egentlige skrift- og kulturspråk. For å unngå dobbeltkjøring, vil vi likevel vise til kapitlet om hjelpespråkene.

MISJONÆREN OG DE EUROPEISKE HJELPESPRÅKENE

De viktigste europeiske nasjonalspråk har på grunn av de politiske forhold i verden i den nyere tid etter 1500 fått en overmåte stor innflytelse også utenfor sine moderland. Misjonskandidatene vil allerede under sin allmenne og spesielle utdannelse i Norge på mange vis oppdage hvor verdifullt det er å beherske godt i hvert fall et par ikke-skandinaviske språk. Mye av litteraturen som er aktuell under studiene, finnes på engelsk. Ikke minst er engelsk viktig for den som skal sette seg inn i misjonshistorien og misjonsteologien. Ved mange aktuelle student- og misjonær-konferanser er engelsk det anvendte språk framfor andre.

Undervisningen i *engelsk* har tradisjonelt bestått i et Englands- eller til dels et Amerika-opphold på ca. 5–6 måneder umiddelbart før utreise til feltet og påfølgende språkskole der i 1–2 år. For misjonen selv er

34 Opplysningene om bengali-kursene fikk vi av misjonær Sigfred J. Strømsmo. Han har for øvrig selv opplevd å bli «omplassert» fra ett språk (santali) til et annet (bengali).

slike kurs i England temmelig kostbare, da det gjerne har vært tydd til *private* skoler. Ofte kommer misjonskandidatene på tidspunkter i året som ikke egner seg for opptak i offentlig drevne (og meget billigere) skoler. Det opplyses at utgiftene for misjonen pr. halvårselev dreier seg om ca. 5 500 kr. etter 1973-priser.

Til nå i hvert fall har nordmenn kommet over til England med ytterst varierende bakgrunnskunnskaper. Det er ingen hemmelighet at studieoppholdene ofte har vært dårlig forberedt både fra misjonens og den enkelte kandidats side. Etter hvert skulle den økede vekt som engelsk har fått i norsk allmennutdanning, slå positivt ut. I den senere tid har det vært reflektert ikke så lite over om man kunne føre misjonskandidatene meget lengre heime i Norge på forhånd, slik at oppholdet i England kan bli effektivt fra første stund og en høyere ferdighet nås til slutt.

Det kan her være rett å nevne at f.eks. NLM har hatt en komité i arbeid, oppnevnt av lærerrådet på Fjellhaug Skoler. Komité-betenkningen foreligger og har mange interessante synspunkter.³⁵ Vi nevner noen av dem:

1. Behovet for nyvurdering av engelskundervisningen er erkjent både av Hovedstyret, Misjonsskolens lærerråd og på misjonsfeltene (hvor selvsagt de negative utslag viser seg i praksis av mangelfullt opplegg!).

2. Problemene med de ulike forkunnskaper hos misjonselevne må løses.

3. Oppholdet i England må ikke innskrenkes, men tvertimot forbedres, samtidig som undervisningen under den ordinære utdannelses-tida i Norge styrkes og effektiviseres.

4. Det bør ansettes en filolog som «skal ha som hovedoppgave å ta seg av engelskundervisningen». Han skal videre ha kontroll med tilretteleggelsen av språkstudiet i utlandet: «I samarbeid med skolens ledelse og hovedkontoret skal han ha ansvaret for plasseringen av elever ved språkskolen i utlandet *og følge dem opp.*» Det poengteres særskilt at «Engelsklæreren bør ha det som kontinuerlig oppgave å sørge for at elevene i England kommer til skoler som har godt språk-

35 Innstilling om opplegget for engelskundervisningen ved Fjellhaug skoler, s. 1–4, med tre vedlegg. Den er utarbeidet av Kjell Magne Yri og Magnar Magerøy, visstnok senhøstes 1971. Allerede sommeren 1972 gikk NLM til det skritt å ansette fast ansvarlig lærer for all engelskundervisning: misjonær Audun Aadland, som har meget lang erfaring fra undervisningssituasjoner i Etiopia.

miljø og som er rimelige økonomisk. Vi tror at dette vil kreve en kontinuerlig overvåking fra lærerens side, fordi forholdene ved de enkelte skolene kan forandre seg.»

5. Forholdet til de to vanligste eksamener i engelsk fikseres slik: I størst mulig utstrekning bør kandidatene ta Cambridge Lower Certificate in English (CLC) etter 2^{1/2} år av 4, og så deretter begynne forberedelsen på å ta Cambridge Certificate of Proficiency in English (CCP) før oppholdet i England er slutt. Et slikt opphold i England fastholdes som helt nødvendig.

6. Det bør arrangeres spesialkurser før misjonsskolene åpner for dem som er spesielt svake: «Om nødvendig bør de få et 2–3 ukers intensivt kurs i engelsk før skolen begynner om høsten». Det nevnes også at «Om noen reiser til England for sykepleieutdannelse f.eks. må en kunne kreve en offentlig eksamen etter oppholdet der».

7. Om de kvinnelige misjonselevne som har engelskartium eller lærerskole med engelsk, sies det spesielt at de «bør ta CLC (s.o.) til jul første året, og bruke resten av tiden til å forberede seg for CCP, som de skal ta i England.»

8. Viktig er det at det blir sterkt anbefalt å skaffe moderne språklaboratorium til misjonsskolen. Det pekes på at et slikt utenom den ordinære bruk «har umåtelig mange anvendelsesmuligheter. – Et språklaboratorium gir relativt hurtige resultater i uttale, intonasjon og evne til å tale flytende. Det dekker den vesentlige del av den auditive og muntlige siden ved språklæring.»

Fra tid til annen hører man sterke uttalelser om hvordan engelskundervisningen (eller engelsk-læringen) har vært bagatellisert i mange sammenhenger. Det ser ut til at tida i høy grad er inne til å ofre den en mye større oppmerksomhet. Mange misjonærer er blitt sterkt hemmet i sitt arbeid, i sin undervisning og forkynnelse – og i sin menneskelige kontakt – ved forsømmelser på dette feltet. Dermed har vi nevnt noe som krever et par ord ekstra.

En spesielt god innsikt og ferdighet i engelsk (event. fransk, spansk) kreves for *de misjonærer som skal gi undervisning* i teologi, bibelfag, sykepleie eller andre fag ute på feltene. Her kan andre former for opphold i f.eks. England komme på tale: studier ved Bible Colleges, øvelse i undervisning, tid til å lese engelsk pedagogisk litteratur osv. Mange misjonærer plasseres i secondary schools, bibelskoler, gymnas osv., og sykepleiere får (kanskje nettopp i dagens situasjon) ansvarlige oppdrag i undervisningen ved sykepleieinstitusjoner. Den engelsk-kunnskap man vanligvis erverver seg kan da bli altfor spinkel. Dette

aktualiserer også et forhold som gjelder alle kategorier misjonærer: det har vært en faretruende tendens til å pakke sammen altfor mange norske elever i samme skole og samme internat (pensjonat) i England. Fritid blir da i altfor stor grad brukt til «norske samvær» og de muntlige ferdighetene blir tilsvarende små ved slutten av kurset. Derfor synes de synspunkter som var sitert ovenfor fra NLM-betenkningen å være svært betimelige.

Kanskje kunne det også være en tanke at misjonens representanter i Norge i mye større grad – og oftere – poengterer for ungdom som arbeider med misjonskallet hvor uhyre betydningsfullt det er å erverve seg best mulige språkkunnskaper og øke dem ved stadig lesning og øvelse muntlig. Videre var det verdt å overveie om ikke den enkelte misjons «ansvarlige språklærer» nå og da lot det dryppe noen sannhetskorn i misjonens hovedorgan om *betydningen av å se stort på språkene*, både i ledelse og blant misjonens ungdom.

Engelsk har som hjelpespråk og delvis som undervisningsspråk sterkest stilling på feltene i India, Bangladesh, Sør-Afrika, Tanzania, Hong Kong. Men bortsett fra Madagaskar og Kamerun må man vel si at det er uomgjengelig nødvendig for en misjonær og for misjonærhustruene å kunne engelsk brukbart eller godt over alt.

Fransk er det viktigste hjelpespråket for NMS sine misjonærer som skal arbeide på Madagaskar og i Kamerun. Tradisjonelt har språklæringen foregått ved lengre eller noe kortere kurser i Frankrike, delvis i Paris, delvis i sørøstre Frankrike. Mye tyder på at de fleste av de svakheter som fra tid til tid og fra mann til mann har gjeldt engelsk-kursene og forberedelsen for dem, også kunne nevnes om fransk-kursene. Her kommer da det til at norsk allmennutdanning stopper på et lavere stadium stort sett, når det gjelder dette språket. Her er det nok aktuelt for misjonen å forsøke å gjøre mer ut av opplæringen, med bedre metoder og etter en mer målbevisst plan, også når det gjelder tiden under kandidatens teologisk-missiolgiske utdannelse i Norge.

Spansk. På Santalmisjonens felt i Ecuador gjelder at spansk har en meget dominerende stilling som eneste skrift- og kulturspråk i allmenn bruk, slik som nevnt i den første artikkel.

Utdanningen i spansk for misjonærene har skjedd i Costa Rica. Mot den egentlig vedtatte «ideologi» skjer undervisningen på engelsk, vel på grunn av den store mengde amerikanske misjonærer som søker skolen det er tale om. Der opereres med 3 trimester pr. år. Nye studenter kan derfor opptas 3 ganger om året i begynnerklasse. Noen kandidater synes å greie seg brukbart med 2 slike trimester, andre bruker

hele året. Opptak i noe ulikt differensierte klasser skjer etterat en «Aptitude Test» er gjennomgått. Skolen ledes av en amerikaner og har meget moderne utstyr.

Misjonskandidatene er selvsagt vel kjent på forhånd med at det i Ecuador ikke finnes noe annet undervisningsspråk enn spansk, så effektiviteten av språkstudiene i spansk får derfor alt å si. Vi har i den første artikkelen nevnt at det misjonsarbeid som forsøksvis gjøres blant *høylandsindianerne* på avsides steder, nok vil aktualisere stadig mer behovet for at en del av misjonærstaben får avsatt tid for kurser i *quetchua*. Men her venter først en innsats for å skaffe folk for slike kurs og få utarbeidet det materiell som trengs.

Sluttord

Dermed er igjen en sak nevnt, som synes å trenge seg fram med stadig større styrke for norsk luthersk misjonsarbeid: behovet for at hele språkutdanningen gjennomtenkes grundig på nytt, og at det kan bli arbeidet iherdig for å etablere en rikere *nyansert* utdanning som tar mer hensyn til hva den enkelte skal bruke språket til. Men, som allerede antydte et par steder, vil dette igjen avhenge av at det blir en rik tilgang på nye, unge misjonærer, som i sterkere grad kan frigjøre dem som står i arbeidet, og gi dem høve til bedre og videreførende skolering i de aktuelle språk.

Det er mulig at nyttesynspunktet er kommet for énsidig til orde i det som er skrevet i våre to artikler. En annen sak er på lang sikt like betydningsfull: den *mentale* betydning for misjonærene, eventuelt like mye for misjonærhustruene, av å kunne føre seg fritt og utvunget i et ikke-norsk språkmiljø. Her gjelder ordet: «Den misjonær som behersker språkene, blir en glad misjonær».